

DEKLARACIJA OSNOVNIH PRAVNIH PRINCIPA ZA ŽRTVE KRIVIČNIH DELA I ZLOUPOTREBE MOĆI

Usvojila Generalna skupština odlukom 40/34, 29. novembra 1985.

A. Žrtva krivičnog dela

1. Pojam „žrtva“ podrazumeva osobu koja je, samostalno ili kolektivno, pretrpela štetu, uključujući fizičke ili mentalne povrede, emocionalnu patnju, ekonomski gubitak ili značajno narušavanje svojih osnovnih prava, usled činjenja ili nečinjenja koje predstavlja kršenje nekog od krivičnih zakona Zemlje članice, uključujući i one zakone kojima se zloupotreba moći propisuje kao krivično delo.
2. Osoba se može smatrati žrtvom, prema ovoj Deklaraciji, bez obzira na to da li je počinioc krivičnog dela identifikovan, uhapšen, da li mu se sudi ili je osuđen i bez obzira na porodične odnose koji mogu postojati između počinioca i žrtve. Pojam „žrtva“ takođe može obuhvatati i užu porodicu ili lica zavisna od neposrednih žrtava, kao i osobe koje su pretrpele štetu prilikom pokušaja da pomognu žrtvi u nevolji ili da spreče nanošenje štete trećem licu.
3. Odredbe sadržane u ovom dokumentu primenjuju se na sve ljude bez obzira na njihovu rasnu pripadnost, pol, starosnu dob, jezik, veru, nacionalnost, političko ili drugo mišljenje, kulturološka ubeđenja i običaje, imovinsko stanje, rođenje i porodični status, etničko ili društveno poreklo, ili invaliditet.

Dostupnost pravde i pravičan tretman

4. Prema žrtvama se mora odnositi saosećajno i uz poštovanje njihovog dostojanstva. One imaju pravo pristupa zakonskim mehanizmima, kao i pravo na brzo obeštećenje, u skladu sa odredbama nacionalnih zakona, za štetu koju su pretrpele.
5. Sudski i administrativni mehanizmi moraju se uspostaviti i ojačati tamo gde je to neophodno, kako bi se žrtvama omogućilo da budu obeštećene putem formalnih ili neformalnih procedura koje su pravovremene, pravične, finansijski dostupne i pristupačne. Žrtve moraju biti obaveštene o svom pravu da traže obeštećenje putem ovakvih mehanizama.
6. Kako bi sudske i administrativne procedure na pravi način odgovarale potrebama žrtve, mora se preduzeti sledeće:

- (a) Žrtva se mora obavestiti o svojoj ulozi u postupku, o obimu, trajanu i napredovanju postupka, kao i o ishodu slučaja, naročito kada su u pitanju teška krivična dela i onda kada žrtve zahtevaju ovu vrstu informacija;
  - (b) Žrtvi se mora omogućiti da iznese svoje gledište i stav i oni se moraju razmotriti tokom one faze postupka koja se odnosi na lične interese žrtve, a bez predrasuda prema optuženom i u skladu sa sistemom nacionalnog krivičnog pravosuđa;
  - (c) Žrtvi se mora omogućiti odgovarajuća pomoć tokom čitavog trajanja sudskog postupka;
  - (d) Moraju se preduzeti mere kako bi se neprijatnosti po žrtve svele na najmanju moguću meru, zaštitila njihova privatnost, ukoliko je to neophodno, a one, kao i porodice žrtava i svedoci optužbe, zaštitili od zastrašivanja i odmazde;
  - (e) Mora se izbeći nepotrebno odugovlačenje u privođenju postupka kraju, kao i izvršavanju odluka kojima se žrtvi priznaje pravo na naknadu štete.
7. Neformalne mehanizme u razrešavanju sporova, kao što su posredovanje, arbitraža, običajno pravo i domaća praksa, treba upotrebiti kada je to moguće kako bi se došlo do pomirenja, a žrtve obeštatile.

Restitucija

8. Prestupnici ili treća lica odgovorna za svoje ponašanje trebalo bi, kada je to prikladno, da izvrše pravičnu restituciju žrtvama, njihovim porodicama ili licima koja žrtve izdržavaju. Takva restitucija može podrazumevati povraćaj imovine ili plaćanje za pretrpljenu štetu ili gubitak, nadoknadu troškova nastalih kao posledica viktimizacije, pružanje usluga ili povraćaj prava.
9. Vlade bi trebalo da revidiraju svoje delovanje, propise i zakone, kako bi se restitucija uvela kao opcija u krivičnim procesima uz ostale krivične sankcije.
10. U slučajevima gde postoji ozbiljna šteta po životnu sredinu, restitucija bi, ukoliko se odredi i u meri u kojoj je to moguće, trebalo da podrazumeva obnavljanje životne sredine, rekonstrukciju infrastrukture, zamenu objekata koji pripadaju zajednici i nadoknadu troškova preseljenja, uvek kada nastala šteta za posledicu ima preseljenje zajednice.
11. U slučajevima kada javni zvaničnici ili druga privatna ili pravna lica/zastupnici sa zvaničnom ili polu-zvaničnom ulogom, prekrše nacionalne krivične zakone, žrtve bi trebalo da budu restituisane od strane države čiji su zvaničnici ili zastupnici odgovorni za

načinjenu štetu. U slučajevima kada država pod čijom nadležnošću je došlo do činjenja ili nečinjenja koji su za rezultat imali viktimizaciju više ne postoji, država ili vlada sledbenik trebalo bi da restituiše žrtve.

Nadoknada

12. Kada se nadoknada ne može u potpunosti obezbediti od prestupnika ili iz drugih izvora, države bi trebalo da nastoje da obezbede finansijsku nadoknadu za:
  - (a) Žrtve koje su pretrpele značajna fizičke povrede ili narušavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja kao posledicu teških krivičnih dela;
  - (b) Porodice osoba, a naročito lica izdržavana od strane osoba koje su umrle ili pretrpele trajna fizička ili mentalna oštećenja usled viktimizacije;
13. Treba podsticati osnivanje, jačanje ili širenje delatnosti nacionalnih fondova za nadoknadu žrtvama. Tamo gde je to prikladno, u ovu se svrhu mogu osnovati i drugi fondovi, uključujući ovde i slučajeve gde žrtva nosi nacionalnu pripadnost države koja nije u poziciji da joj pruži nadoknadu za pretrpljenu štetu.

Pomoć

14. Žrtve bi trebalo da dobiju neophodnu materijalnu, medicinsku, psihološku i socijalnu pomoć kroz vladin, volonterski, lokalni sektor, kao i iz svog okruženja.
15. Žrtve bi trebalo obavestiti o raspoloživosti usluga zdravstvene i socijalne zaštite kao i drugih relevantnih vrsta pomoći, dok im se takođe mora obezbediti i lak pristup istim.
16. Zaposleni u policiji, pravosuđu, zdravstvu i sektor socijalne zaštite, kao i drugo profesionalno osoblje, trebalo bi da prođu obuku koja će ih učiniti osetljivim na potrebe žrtava, a moraju im se pružiti smernice kako bi njihovo delovanje bilo svrsishodno i pravovremeno.
17. Prilikom pružanja usluga i pomoći žrtvama, treba posvetiti pažnju onima koje imaju posebne potrebe usled štete koja im je naneta ili zbog faktora kakvi su oni navedeni u stavu 3.

B. Žrtve zloupotrebe moći

18. Pojam „žrtva“ podrazumeva osobu koja je, samostalno ili kolektivno, pretrpela štetu, uključujući fizičke ili mentalne povrede, emocionalnu patnju, ekonomski gubitak ili značajno narušavanje svojih osnovnih prava, usled činjenja ili nečinjenja koje još uvek ne

predstavlja kršenje nekog od nacionalnih krivičnih zakona, ali se kosi sa međunarodno priznatim normama vezanim za ljudska prava.

19. Države bi trebalo da razmotre uvođenje u nacionalnu regulativu normi kojima se zabranjuje zloupotreba moći i uvodi nadoknada za žrtve takvih zloupotreba. Takva nadoknada naročito bi trebalo da podrazumeva restituciju i/ili nadoknadu, kao i neophodnu materijalnu, medicinsku, psihološku i socijalnu pomoć i podršku.
20. Države bi trebalo da razmotre uspostavljanje multilateralnih međunarodnih sporazuma koji se odnose na žrtve, onako kako ih definiše stav 18.
21. Države bi trebalo povremeno da revidiraju postojeću regulativu i praksu kako bi se obezbedila njihova delotvornost i u okolnostima koje se menjaju, da ukoliko je to neophodno donesu i sprovode zakone kojima se zabranjuju dela koja predstavljaju ozbiljnu zloupotrebu političke ili ekonomske moći, da unapređuju politiku i mehanizme za prevenciju ovakvih dela, kao i da razviju adekvatan sistem u okviru kojeg žrtve ovakvih dela mogu da realizuju svoja prava i dobiju odštetu.